

Valentina CHIPER
Institutul de Economie Mondial - Academia Română

MEDIACRACY TURNS INTO A SYNONYM OF MEDIOCRITY?

Theoretical
article

Keywords

Freedom of expression
Democracy
Mediacracy
Communication

JEL Classification

K100

Abstract

The link between freedom of speech and democracy is based on ideological legitimacy report. A new phenomenon which is worth noticing is the conversion of the freedom of expression from a freedom seen in certain aspects as a solitary freedom into a communication of the masses. Another challenge is prompted by the change of the traditional communication system at the dawn of technology, Internet and its various applications, as well as of the channels used.

A weak point is the change in the values scale. If a journalist or a book is deemed good or valuable in terms of competence and ideas, these values are now unfortunately inspired by what we watch on TV. In this train of thoughts, reliable opinion leaders are no longer the same. Mediacracy turns into a synonym of mediocrity with affectivity and emotion prevailing over reason and instead of the communication of thoughts and opinions.

I. Libertatea de exprimare-fundamentul comun al tuturor mijloacelor de comunicare în mas

În regimurile democratice cuvântul ocupă un loc privilegiat, însă existența și funcționarea unei societăți democratice are la bază discuțiile publice și schimbul de idei, opinii.

Manifestarea raportului dintre libertate și drept necesită existența unui *stat de drept*, altfel spus existența unui sistem juridic care are la bază un sistem de principii, precum „separarea puterilor, pluralismul vieții politice, pluralismul curentelor de gândire și de opinie, constituționalitatea, legalitatea, preeminența dreptului, independența justiției, egalitatea în fața legii, interzicerea discriminării, proporționalitatea, demnitatea umană” (Levinet, 2008, p. 39).

Legătura profundă dintre libertatea de exprimare și democrație este bazată pe „un raport ideologic de legitimitate” (Josende, 2010, p. 247). Statul de drept presupune recunoașterea libertății de exprimare la nivel constituțional. Totodată, procesul de constituționalizare a libertății de exprimare în democrație ridică problema raportului său cu celelalte libertăți.

Dacă libertatea presei trebuie să își manifeste rolul, recunoscut de altfel și de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, de câine de pază al democrației și al bunei funcționări a regimului democratic, totuși nu trebuie să confundăm acest rol cu cel de oază putere în stat, cum greșit se vehiculează, incompatibil cu sistemul democratic.

Prin Hotărârea dată în Cazul Handyside din 7.12.1976, Curtea de la Strasbourg subliniază importanța libertății de exprimare în societatea democratică: „Libertatea de exprimare constituie unul dintre fundamentele esențiale ale unei societăți democratice, una dintre condițiile primordiale ale progresului ei și al împlinirii fiecruia. Sub rezerva paragrafului 2 al art. 10, este valabil nu numai pentru informațiile sau ideile

primite favorabil sau considerate inofensive ori indiferente, ci și pentru cele care nescăpă ochiului sau neliniștesc statul sau un segment oarecare al populației. A favorabil pluralismul, toleranța și spiritul de deschidere, fără de care nu există societate democratică” (Cauza Tammer c. Estoniei, Hotărârea CEDO din 6 februarie 2001, Cauza Prager și Oberschlick c. Austria, Hotărârea CEDO din 26 aprilie 1995).

Libertatea de exprimare reprezintă unul dintre atributele majore ale personalității umane, una dintre cele mai vechi libertăți cunoscute, cunoscută fie sub această denumire, fie ca libertate a cuvântului sau a presei. Libertatea de exprimare presupune libertatea de acțiune, de a primi și de a răspândi informații și idei de orice fel, indiferent de frontieră, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică, sau prin orice alt mijloc la alegerea sa (Articolul 19 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de către Adunarea Generală a O.N.U. la 16 decembrie 1966), fără amestecul autorităților publice și fără a intra seama de frontieră (Articolul 10 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale).

Analizând libertatea de exprimare ca libertate individuală, constatăm fără niciun dubiu importanța acesteia pentru dezvoltarea oricui individ, fiind mijlocul prin care acesta poate aduce la cunoștință celuilalt propriile gânduri, sentimente sau opinii. Astfel, libertatea de exprimare este o condiție a exercitării celorlaltor libertăți prevăzute de legea fundamentală, precum libertatea de conștiință, sau libertatea de asociere.

Pe de altă parte, dacă analiza privește raporturile sociale, libertatea de exprimare este una dintre condițiile existenței societății democratice, prin intermediul căreia orice cetățean își poate exprima în mod public opiniile raportate la treburile de interes public. Totodată, în scopul menținerii unei societăți democratice, este necesară și informarea corectă a cetățenilor. Societatea

democratic presupune și posibilitatea exprimării unei opinii minoritare.

Izvorul acestei libertăți este critica. Această libertate garantată implică dreptul fiecăruia de a-și alege termenii aprecierii și a fi cei mai apropiați de expresia gândurilor sale.

Cele două texte fondatoare pentru această libertate esențială, Primul Amendament al Constituției Statelor Unite din 1789 și Declarația franceză din 1789, deși au obiective vecine, sunt diferite. Declarația din 1789 proclamă un drept pozitiv, conform căruia legiuitorul poate stabili limite necesare, fiindu-i lăsată și punerea în aplicare a principiului. În schimb, primul Amendament proclamă un drept negativ, conform căruia legislatorul se vede obligat să nu intervină. Această distincție este esențială de a fi menționată, având în vedere confuzia realizată de foarte mulți jurnaliști care pledează pentru o libertate fără limită de tip american, fără un fundament istoric.

Însă și noțiunea de libertate presupune puterea persoanei de a face tot ceea ce nu dăunează celorlalți, așa cum afirmă Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului de la 1789, prin urmare, *libertatea de exprimare presupune puterea oricărui om de a primi, comunica și transmite orice informație sau idee, sub orice formă, astfel încât să nu atingă drepturile și libertățile celorlalți.*

În ceea ce privește mijloacele de comunicare în masă, dispozițiile articolului 30 din legea fundamentală, prevăd exprimarea gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor *prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public.*

Libertatea media cuprinde atât presa, cât și radiodifuziunea, cinema-ul, precum și toate celelalte media de masă. Libertatea presei cuprinde toate activitățile specifice presei, cum ar fi: creșterea și difuzarea informațiilor.

Libertatea de exprimare a fost calificată drept libertate intelectuală sau spirituală, fiind studiată în general, în funcție de suportul material sau mediatic pe care îl presupune, precum: libertatea presei, libertatea comunicării audiovizuale, cinema-ul, învățământul, libertatea de manifestare, ș.a.m.d.

II. Comunicarea în masă - spre o nouă eră

a) Canalul audiovizual a cunoscut o naștere relativ nouă în lumea mass-mediei, respectiv la sfârșitul secolului al XIX-lea, dar și o dezvoltare rapidă, fiindu-i asociate funcții multiple și importante, precum informare, divertisment, educare, dar și disfuncții importante, precum manipularea, telerecepția în mod excesiv, efemeritatea mesajului. *Elementul cheie ce poate contracara efectul negativ al canalului audiovizual este reprezentat de pluralism. Acesta oferă posibilitatea diferitelor curente de opinie de a se exprima, de a coabita și de a se confrunța în dezbaterile publice, ceea ce va conduce la o reprezentare a unei societăți diversificate și în continuu proces de modificare* (Deaconu, 2001, p.11).

O anumită doză de intervenționalism este admisă în ceea ce privește conținutul sau programele audiovizuale, pentru a satisface dreptul publicului de acces la cultură și informare, precum și pentru a ține cont de exigențele economice: „serviciile media audiovizuale sunt servicii atât culturale, cât și economice” (articolul 5 din Directiva cu privire la serviciile mass-media audiovizuale (denumit în cele ce urmează SMA), astfel încât „importanța crescută pe care o îmbracă pentru societate, democrația (...), educația și cultura justifică aplicarea unor reguli particulare”.

b) Comunicarea sau mesajele transmise de internet au un rol distinct, fie de informare, fie publicitate-comercială, fie un rol publicitar (Falque-Pierrotini, 2001, p.111-113), comerțul electronic cunoscând o creștere semnificativă.

Totodată, internetul reprezintă de cele mai multe ori o oază pentru rile în care libertatea de exprimare este mai puțin afirmată sau există doar la nivel teoretic, precum Coreea de Nord sau rile arabe. În marea parte a rilor în care predomină regimul autoritar, accesul la internet este admis sub atentă supraveghere.

Diversitatea surselor de informație, a condus astfel, la extensia electronică a mass-mediei tradiționale, deși această pluralitate a informației nu a creat loc doar pentru organele de presă tradiționale sau de către organisme decise să aplice regulile jurnalismului, ci și de numeroase difuzări de informații, fără filtre, realizate de așezări practice și ai jurnalismului, care în eleg libertatea de exprimare, la fel ca și democrația, în mod defectuos, fără limite. Rețelele sociale, reprezentând acele „platforme de comunicare on-line care permit oamenilor să creeze rețele de utilizatori care împart interese comune” (Bailly și Daoud, 2012, p. 252), precum Twitter, Facebook, Hi5, LinkedIn, Google+, .a.m.d., promovatoare de noi tehnologii, care se modifică și se îmbunătățesc în fiecare an, conduc la numeroase atacuri atât la adresa vieții private a oamenilor, a personalității umane, precum și fa de proprietatea intelectuală. În general, utilizatorii sunt invitați să completeze date personale, informații și poze, care ulterior devin aproape imposibil de ținute din rețea.

Confidențialitatea comunicărilor este garantată de articolul 5 din Directiva 97/66/CE. În conformitate cu acest directive, statele membre trebuie să interzică orice fel de interceptare sau supraveghere a comunicărilor de către altcineva decât expeditorii sau destinatarii, în afara cazului când aceste activități sunt autorizate legal.

Declarația privind libertatea comunicării pe Internet, adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 28 mai 2003, precum și Rezoluția nr. 1 din a 5-a Conferință ministerială europeană asupra politicii comunicării în masă, de la

Tesalonic, 11-12 decembrie 1997, stabilesc în cadrul regulilor privind conținutul pe internet, în conformință cu Principiul 1, nesupunerea conținutului difuzat pe internet altor restricții decât a celor care se aplică celorlaltor mijloace de difuzare a conținutului, precum și obligația statelor de a permite autoreglarea conținutului, interzicerea de către autoritățile publice a controlului prealabil, prin instalarea de filtre sau blocaje, cu excepția celor pentru protecția minorilor. Suprimarea conținutului se poate face numai în cazul în care există o decizie provizorie sau definitivă asupra caracterului ilicit al conținutului.

Liderii de opinie credibili nu mai sunt aceiași. „O nouă provocare este adusă de schimbarea sistemului de comunicare clasic (Balle, 2007), o dată cu apariția tehnologiilor, a internetului și multiplelor lui aplicații, oricum și a canalelor pe care le utilizează libertatea de exprimare. Se spune că noua epocă de tehnologie, conduce la apropierea oamenilor, permițându-ne cunoașterea evenimentelor în același timp și schimbul rapid de idei și opinii. Însă, există și aspecte negative, precum folosirea simbolurilor mult prea mult, înlocuind cuvintele și conducând la confuzii asupra valorilor și rolurilor sociale.

De asemenea sunt puse sub semnul întrebării și veridicitatea informațiilor sau a opiniilor, ascunse de cele mai multe ori sub pseudonime, nume mai mult sau mai puțin reale, sau emisiuni și tabloide vulgare sau de can-can. Un punct slab este dat și de schimbarea scurții de valori. Dacă un jurnalist sau o carte era considerat bun sau valoros prin prisma competenței și ideilor, în ziua de astăzi aceste valori, din păcate, sunt date de ceea ce vedem la televizor.

Facebook-ul, a fost catalogat drept un website al cărui „principal scop este să acționeze ca un conector între utilizatori” (A. Levin și P. Sanchez Abril, 2009, p. 1017), care permite schimbul oricărui tip de informație, pornind de la

profiluri personalizate, sau altfel spus, acea „rețea a rețelelor sociale”(Moyny, 2011, p.2).

Cookie-urile, reprezintă o tehnică prin care editorii sau administratorii site-urilor captează elemente de identificare ale vizitatorilor, precum limba, țara, IP-ul, adresele electronice, numere de telefon, elemente care pot conduce la atingeri aduse confidențialității datelor în măsura în care sunt utilizate în mod discriminatoriu, sau tehnici de marketing, constituind o amenințare pentru libertățile individuale sau pentru viața privată a individului.

Spyware-ul devine ilegal din momentul în care nu există consimțământul clar al persoanei interesate. O altă problemă a tehnicii informatice o constituie și spam-urile sau mesajele nedorite sau nesolicitate, care privesc în marea lor majoritate publicitatea și phishingul. Aceste mesaje abuzive, nu sunt foarte clar definite, calificarea lor fiind dată în doctrină și practica franceză de cantitatea difuzării acestuia, absența consimțământului și conținutul cu caracter prejudiciabil, inutil sau ocant (Delprat și Halpern, 2007, p. 97-99).

Un alt aspect demn de remarcat este dezvoltarea mediei private de încredere de cele mai multe ori de grupuri financiare care scap uneori cadrului libertății de exprimare și reglementărilor legale, prin puterea exercitată de directorii de media de control și orientarea a conținutului comunicării, parte a libertății de exprimare. Nu negăm faptul că „utilizarea presei scrise și a radio-televiziunii a modificat în mod notabil stilul campaniilor politice făcute de oameni și de forțele politice. Accesul la putere este legat inevitabil de accesul la presă și de modul utilizării acesteia” (Cayrol, 1990, p. 573).

Mediacrația, din multe aspecte, devine sinonim cu mediocritatea, puterea mediocrității”(F. H. de Virieu, 1990, p. 24-25). Primează afectivitatea și emoționalul asupra rațiunii, în locul „comunicării

gândurilor și opiniilor”, noțiuni care determină libertatea de exprimare clasică.

Libertatea de exprimare cuprinde, în esență, două libertăți: libertatea de opinie și libertatea de informare. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului conferă aplicabilitate libertății de opinie în sfera exprimării ideilor sau a emoțiilor, iar conținutul libertății de informare considerat a fi constituit din posibilitatea de a fi receptorul exprimării, incluzând în aria sa protectoare atât *libertatea de a nu fi informat*, cât și *libertatea de a cuta informații* (E. Petit et al., 1999, p. 412 și urm).

Regimurile diferite sunt date atât de atitudinea statului, manifestate prin acțiuni negative față de libertatea de opinie și acțiuni pozitive față de libertatea de exprimare, precum și de natura acestora: manifestarea libertății de opinie nu este necesară a fi realizată public, pe când libertatea de exprimare necesită o manifestare publică. Este evident și posibilitatea de sancționare distinctă, astfel încât dacă libertatea de opinie nu poate fi restrânsă sau sancționată, libertatea de exprimare cunoaște posibilitatea de restrângere a exercițiului său.

Viața publică întreține în mod voit, am putea spune, o confuzie între conceptul de comunicare și cel de informare, de cele două noțiuni vizează realități opuse. Totodată, informația este un prim element pe care îl presupune cunoașterea. Informația este un ingredient esențial al formării atitudinilor care susțin sau inhibă schimbarea într-o societate (Asociația Română pentru Transparență, 2001, p. 5).

Informația reprezintă difuzarea de elemente ale cunoașterii, opinii și argumente, care se adresează inteligenței destinatarului, permițându-i să emite propriile opinii. Per a contrario, comunicarea este sinonimă cu publicitatea sau propaganda, nevizând rațiunea sau inteligența, ci emoția, având ca finalitate verbul „a vinde”.

Dreptul la informare cuprinde deopotrivă dreptul de *a comunica* informații, de *a le difuza*, precum și dreptul pentru public de *a primi* aceste informații. Informațiile pot afecta atât viaa privată, cât și interesul public, în general. Dreptul de a primi informații care afectează viaa privată sau de familie, include dreptul de a-și cunoaște propriul trecut, dreptul de a controla informațiile, dreptul de a primi informații care pot beneficia vieții private a unei persoane sau al unui grup de persoane.

Acceptarea doctrinar românească este de a nu include în aria de protecție conferită de articolul 30 din Constituție, a dreptului aparținând destinatarilor comunicării de a lua la cunoștință de orice formă de exprimare publică, în temeiul reglementării constituționale în mod separat a dreptului la informație, cu un conținut diferit (Tănăsescu, 2008, p. 396). Protecția libertății de exprimare, astfel cum este oferită și de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, se bazează în mare măsură pe dreptul publicului de a cunoaște: *nu numai că presa are sarcina de a difuza informații și idei privind chestiuni de interes public; publicul are și el dreptul de a le primi* (CEDO, cauza Handyside c. Regatului Unit, Hotărârea din 07.12.1976; CEDO, cauza Leander c. Suediei, Hotărârea din 26 martie 1987; CEDO, cauza Open Door Counselling and Dublin Well Woman Centre c. Irlandei, Hotărârea din 29 octombrie 1992).

Conform practicii CEDO, limitele criticii admisibile sunt mai largi la adresa anumitor persoane cu statut special, precum politicieni, magistrați, funcționari publici, asupra unor acțiuni ale guvernului, deoarece acestea se expun în mod inevitabil și conținut unui control atent al faptelor și gesturilor lor, atât din partea jurnaliștilor, cât și din partea masei de cetățeni, fiind sub controlul opiniei publice. În mod similar, limitele criticii admisibile sunt mai largi în privința unui om politic care acționează în calitatea sa de personaj public, decât în privința unui

particular, fiindcă cel dintâi s-ar fi lipsit de dreptul la protejarea reputației și demnității sale, în cadrul vieții private și în afara acesteia (Cauza Dalban contra României, Hotărârea din 28 septembrie 1999, Cauza Lingens contra Austriei, Hotărârea din 8 iulie 1986), dar cerințele acestei protecții nu trebuie să împiedice discuțiile deschise asupra chestiunilor politice (Cauza Krone Verlag GmbH & Co KG c. Austria, Hotărârea din 26 februarie 2002).

La nivel național, observăm o încălcare flagrantă de către reprezentanții mass-media a dreptului persoanei la viaa privată, la protecția reputației și onoarei, abuzând de „libertatea de exprimare”. Termenii injurioși utilizați de un ziarist la adresa unei terțe persoane în cadrul articolelor, materialelor publicate, reprezintă o absență a violării art. 10 din Convenție.

În mod constant, instanțele europene au apreciat că termenii injurioși (spre exemplu „spargătoare de familie”, „mamă care i-a neglijat copilul”) utilizați de ziariști, constituie judecăți de valoare exprimate de natură ofensatoare. Deasemenea, focalizarea materialelor publicistice asupra unor aspecte ale vieții „pur private” a persoanelor, precum viețile lor sentimentale, fotografiile din spațiul lor familial, intim, chiar dacă au funcții publice, sau în poziții notorii lor, nu pot fi considerate a contribui la vreo dezbateră de interes general pentru societate, aducând atingere drepturilor altei persoane (Cauza Company y Diez de Revenga et Lopez Galiacho Perona c. Spaniei, Decizia CEDO din 12 decembrie 2000).

Cu toate acestea, în ceea ce privește administrarea justiției, Curtea Europeană a precizat că presa trebuie să informeze opinia publică în legătură cu funcționarea justiției, - instituție esențială într-o societate democratică, fiind de interes general, totuși prezentarea datelor unui proces, astfel încât publicul să dea înaintea pronunțării instanței competente propriul său verdict, riscă să conducă la pierderea

respectului și încrederii în instanțele de judecată și punerea unei presiuni enorme asupra hotărârilor ce se vor pronunța.

Sub aspectul prezumției de nevinovăție, cerințele libertății presei și ale libertății persoanei, pot veni uneori în conflict, generând adevărate procese mediatice, denumite de literatura franceză „fenomene mediatico-juridice”, cu consecințe negative asupra respectării acestei prezumții. Conform punctului 21 din Rezoluția nr. 1003/1 iulie 1993 dată de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei cu privire la etica ziaristică, în redactarea informațiilor și a opiniilor „ziariștii trebuie să respecte principiul prezumției de nevinovăție (...) și să se abțină de la formularea de verdicte”, iar conform Rezoluției nr. 1215/1993 adoptată de Adunarea Parlamentară, s-a recomandat Comitetului Miniștrilor să „vegheze ca legile să garanteze organizarea mijloacelor publice de informare, astfel încât să asigure neutralitatea informațiilor, pluralismul opiniilor și egalitatea sexelor, ca și dreptul de a fi spus al fiecărui cetățean care a fost obiectul unei alegeri, să adopte o declarație privind etica ziaristică și să promoveze aplicarea acestor principii de bază în statele membre ale Consiliului Europei”.

„Determinată de căutarea audienței și supusă la o competitivitate care încurajează ofertele mai mari, scrisul și punerea în scenă a informației, contribuie în mod egal la transformarea cuvântului inițial” (Mouchon, 1998, p.12), analizele comentatorului putând fi orientate interpretarea.

În criza actuală a educației, a reformelor și a dezvoltării tehnologice a societății, coala nu-i mai exercită monopolul asupra transmiterii cunoștințelor și comportamentelor, un rol tot mai crescut obținându-l mijloacele de comunicare moderne, destinate majoritar adulților.

III. Concluzii

Având în vedere puternica capacitate de influențare a opiniei publice, a deciziei sociale, a vieții individuale, mijloacele de comunicare în masă trebuie să se subordoneze principiului respectării adevărului și onestității în opinii și comentarii.

Este îngrijorătoare reducerea într-o lume liberală, dezvoltată din punct de vedere al vieții și al culturii, a numărului presei de informații politice și amploarea luat de tabloidele de „can-can”, precum și a calității programelor televizate.

Este fundamental pentru drept, că și pentru menținerea statului de drept ca libertatea de exprimare să fie organizată și chiar canalizată uneori, prin existența unor reguli clare, astfel încât statul liberal să joace un rol important în dezvoltarea individului prin programe educative și culturale promovate la nivel național, prin multitudinea de modalități și mijloace de comunicare.

ACKNOWLEDGEMENT

Lucrarea a beneficiat de suport financiar prin proiectul cu titlul “Studii doctorale și postdoctorale Orizont 2020: promovarea interesului național prin excelență, competitivitate și responsabilitate în cercetarea științifică fundamentală și aplicată românească”, număr de identificare contract POSDRU/159/1.5/S/140106. Proiectul este cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. Investește în Oameni!

Articole și studii

- [1] Bailly, E., Daoud, E. (2012). *Cybercriminalité et réseaux sociaux: la réponse pénale*, Actualité Juridique Penal, nr. 5, Dalloz, Paris, p. 252.
- [2] Balle, F. (2007). *Médias et sociétés*, Edit. Montchrestien, Paris, 13e éd., 2007.
- [3] Boyd D.M. și Ellison, N.B., *Social Network Sites: Definition, History and Scholarship*, octombrie 2007, sau grupul de lucru „Articolul 29”. În Jean-Phillipe Moyny, (2011), *Facebook în perspectiva regulilor europene privind protecția datelor*, Pandectele Spt mânăle, nr. 2, p. 2.
- [3] Deaconu, . (2001). *Libertatea de exprimare prin intermediul serviciilor publice de radio și televiziune*, Revista Juridică, Editura All Beck, nr. 1/2001, București, p. 11.

- [4]Moiny, J.P. (2011), *Facebook în perspectiva regulilor europene privind protecția datelor*, în *Pandectele Spt mânăle*, nr. 27, p.2.
- [5]T n sescu, E. (2008). *Table Ronde. Constitution et liberté d'expression. Roumanie*, în *Annuaire International de Justice Constitutionnelle*. 2007. *Constitution et liberté d'expression*, Presses Universitaires d'Aix-Marseille, Editura Economica, Paris, p. 396.

Lucrări de specialitate

- [1] Asociația Română pentru Transparență. (2001). *Accesul la informația de interes public în România*, București, p. 5.
- [2] Balle, F. (2007). *Médias et sociétés*, Editura Montchrestien, Paris, 13e éd.
- [3]Cayrol, R. (1990), p. 573, citat de D.C. D. ni or. (2007). *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. I. Teori generală, Tratat, Edit. C.H. Beck, București, 2007, p. 285.
- [4]Delprat L., Halpern C. (2007). *Communication et Internet: pouvoir et droits*, Collection Lire Agir, Librairie Vuibert, Paris, p. 97-99.
- [5]Josende, L. (2010). *Liberté d'expression et démocratie. Réflexion sur un paradoxe*, Bruylant, Bruxelles, p. 247.
- [6]Levin A. și P. Sanchez A. (2009), *Two Notions of Privacy Online*, *Vanderbilt J. Of Ent. and Tech. Law* p. 1017.
- [7]Levinet, M. (2008). *Théorie générale des droits et des libertés*, Bruylant, p. 39.
- [8]Mouchon, J.(1998).*La politique sous l'influence des médias*, Editura L'Harmattan, Paris, p. 12.
- [9]Petit, E. Decaux, E., Imbert, P.H. (1999). *La convention européenne des droits de l'homme. Commentaire article par article*, 2eme édition, Editura Economica, Paris, p. 412 și urm.
- [10]Pierrotini, F. (2001). *Corégulation, liberté d'expression et diversité culturelle*, în *Médias, e-médias*, La documentation Française, p. 111-113.
- [11]Virieu, F. H. (1990). *La médiacratie*, Edit. Flammarion, Paris, p. 24-25.

Jurisprudență

- [1] CEDO, Cauza Company y Diez de Revenga et Lopez galiacho Perona c. Spaniei, Decizia din 12 decembrie 2000.
- [2] CEDO, cauza Dalban contra României, Hotărârea din 28 septembrie 1999.
- [3] CEDO, cauza Handyside c. Regatului Unit, Hotărârea din 07decembrie1976.
- [4] CEDO, Cauza Krone Verlag CmbH &Co KG c. Austria, Hotărârea din 26 februarie 2002.
- [5] CEDO, cauza Leander c. Suediei, Hotărârea din 26 martie 1987.
- [6] CEDO, cauza Lingens contra Austriei, Hotărârea din 8 iulie 1986.
- [7] CEDO, cauza Open Door Counselling and Dublin Well Woman Centre c. Irlandei, Hotărârea din 29 octombrie 1992.

- [8] CEDO, cauza Prager și Oberschlick c. Austria, Hotărârea CEDO din 26 aprilie 1995.
- [9] CEDO, cauza Tammer c. Estoniei, Hotărârea CEDO din 6 februarie 2001.

Legislație

- [1]Conferința ministerială europeană asupra politicii comunicării în masă, de la Tesalonic, 11-12 decembrie 1997.
- [2]Constituția României, modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003.
- [3]Constituția Statelor Unite din 1789.
- [4]Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Roma 4 noiembrie 1950.
- [5]Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului de la 1978.
- [6]Declarația privind libertatea comunicării pe Internet, adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 28 mai 2003.
- [7]Directiva 2010/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 10 martie 2010, cu privire la serviciile mass-media audiovizuale.
- [8] Directiva 97/66/CE din 15 decembrie 1997 privind datele cu caracter personal, publicată în OJ L 24, 30.01.1998, p. 1-8.
- [9]Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de către Adunarea Generală a O.N.U. la 16 decembrie 1966, ratificat de România la 31 octombrie 1974 prin Decretul nr. 212, publicat în „Buletinul Oficial al României“, partea I, nr. 146 din 20 noiembrie 1974.
- [10]Rezoluția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei nr. 1003/1993, publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 265 din 20 septembrie 1994.